

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Добринка Чанкова - р-л Катедра „Публичноправни науки и публичен мениджмънт“ в Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“ - Благоевград

член на научното жури за публична защита на дисертационния труд на Надежда Йорданова Кръстева - докторант на самостоятелна подготовка в Катедра „Публичноправни науки и публичен мениджмънт“ на Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, на тема:

„Наказателноправна закрила на детето в Република България“

за придобиване на образователната и научната степен ДОКТОР по научната специалност Наказателно право 05.05.16

I. Обща оценка на докторанта

Надежда Кръстева се присъединява към академичната общност на ЮЗУ „Н. Рилски“ през м. март 2007г., когато, непосредствено след завършване на Правно-историческия факултет и успешно участие в конкурс, става редовен преподавател по наказателно право в същия факултет, първоначално като асистент, а впоследствие старши асистент и главен асистент, какъвто е и понастоящем. От 1-ви март 2008 г. тя е докторант на самостоятелна подготовка в Катедра „Публичноправни науки и публичен мениджмънт“.

Успоредно с провеждането на семинарни занятия по наказателно право, с което се справя успешно, тя води и упражнения по наказателен процес и правна закрила на детето със студенти от специалностите „Право” и „Социални дейности”. Тази широка академична дейност се е отразила благоприятно върху работата ѝ по дисертационния труд, който успява да завърши и предложи за публична защита в предвидения срок.

II. Оценка на научните и практически резултати и приноси в дисертацията

Предмет на дисертационния труд е наказателноправната закрила на детето в Република България. Проблематиката относно наказателноправния режим на малолетните и непълнолетните правонарушители винаги е била актуална и обект на привилегировано внимание както у нас, така и в чужбина. В българската правна литература обаче не се откроява цялостно специализирано изследване, което да обхваща децата като пострадали от престъпление. Наказателното ни законодателство в тази област също изостава по отношение на посочената специална група правни субекти. Ето защо докторантът си поставя амбициозната задача да проучи правата на детето в България, получили наказателноправна закрила, за да открие евентуални пропуски на законодателя и да предложи съответни правни решения. Освен това, Надежда Кръстева се ангажира да анализира особения наказателноправен режим на децата- правонарушители, за да установи специалната грижа на държавата за тяхното превъзпитание и социална реализация, а така също и да изведе препоръки за хармонизирането на наказателноправната закрила на детето с неговите лични интереси и потребности. Макар, че последната задача би могла да бъде разширена и изследването да цели апроксимация на българското законодателство в тази му част с най-добрите европейски и

световни модели и стандарти, по отношение на останалите задачи може да се каже, че в доминиращата им част те са изпълнени, което прави изследването значимо както в теоретичен, така и в практически смисъл.

Дисертационният труд е в обем 221 страници и е структуриран в увод, три глави, заключение и библиография. За по-добра комуникативност са изготвени 3 диаграми със статистически данни и 2 таблици. Това е положително, защото умението да се представят резултатите по графически начин е признак на съвременната грамотност, особено като се има предвид, че става реч за млад изследовател. Същевременно, следва да се изтъкне, че работата дава още простор в това направление.

Направени са 272 бележки под линия, което говори за добро познаване и коректно използване на различни литературни източници, макар и повечето на български и руски езици и само ограничен брой на други езици, и то публикувани сравнително отдавна. Така на докторанта са убегнали някои от най-новите постижения на доктрината в различните страни. Библиографията е представена малко разширително, в нея като източник са посочени и редица нормативни актове на българското право, с всички изменения и допълнения, което излишно увеличава обема. В групата на международноправните актове е включено и законодателство на отделни държави, като Наказателните кодекси на Германия, Финландия и др., които обаче докторантът демонстрира, че познава добре. В изследването удачно е използвана богатата съдебна практика, макар и неточно посочена като библиографски източник.

Глава първа е озаглавена „Детето – обект на наказателноправна закрила“. Освен общотеоретичните въпроси за възрастовите граници

на малолетието и непълнолетието, правното положение на детето в българското и международното право, докторантът разглежда и еволюцията на понятието за дете в българското наказателно право. Надежда Кръстева дава своя принос към продължаващия теоретичен дебат за дефиницията на пострадад/жертва на престъпление и дори формулира понятието „дете-пострадало от престъпление” като физическо лице, ненавършило възрастта за пълнолетие /18г./, чиито защитени от Наказателния кодекс на Република България права престъплението уврежда или застрашава. Разисквани са въпросите на детето като жертва на престъпление и като правонарушител.

Глава втора разглежда общата наказателноправна закрила на детето, която се отнася до всички категории лица, в това число и маловръстните. Детето като обект на тази закрила може да бъде както признак от основния състав на престъпното деяние, напр. по чл. 137 и 138 от Наказателния кодекс /злепоставяне/, чл.183 /неплащане на издръжка/ и др., така и от по-тежко наказуем състав, тъй като законодателят отчита ниската възраст на жертвата като квалифициращо обстоятелство и осигурява засилената ѝ закрила - напр. по чл. 116, ал.1, т.4 НК /умишлено убийство на малолетно лице/, чл. 142, ал. 2, т. 3 от НК /отвлечане на лице, ненавършило 18 г./ и др. Изследвана е наказателноправната закрила на детето от престъпления против живота и здравето, против половата неприкосновеност, от престъплението трафик на хора, от престъпленията против брака, семейството и младежта и от престъпленията против нормалното им развитие. Анализът е прецизен и изчерпателен.

Третата глава на труда третира особената наказателноправна закрила на детето, която се отнася само и единствено за него, но не и за

други лица. След внимателен преглед докторантът идентифицира престъпните деяния, които могат да засегнат само правата на лице, което не е навършило 18 години. В тези случаи именно ниската възраст на пострадалия и произтичащите от нея потребности от специални грижи, внимание и подкрепа, са водещи за осигуряването на съответна закрила. В тази група са някои от престъпленията против живота - по чл. 120, 121 и 125 НК, престъпното блудство по чл. 149 и 150 НК, някои престъпления против брака, семейството и младежта и др.

Докторантът обаче не се ограничава само с научен коментар, бил той и задълбочен и систематизиран. Н. Кръстева отива по-нататък, като формулира и в двете основни глави редица предложения за изменение и допълнение на действащите норми в НК относно защитата на децата. В едни състави се предлага разширяване на обхвата на закрилата, като вместо квалифициращото обстоятелство „малолетно лице” се предлага „лице, ненавършило 18 - годишна възраст”. В други случаи се обосновава необходимостта от въвеждането на някои нови състави, напр. по чл. 354б НК, свързани с престъпни злоупотреби с наркотични вещества. На редица места се предлага и утежняване на предвижданото наказание за дадени видове престъпления. Констатира се необходимост да се криминализира и продажбата на тютюневи изделия на деца, както и някои други деяния. Именно предложенията *de lege ferenda*, повечето от които могат да бъдат подкрепени, представляват основният научен и практически принос на труда.

Следва да се изтъкне още, че резултатите от научните изследвания на докторанта са намерили израз в 6 публикации по темата. Н. Кръстева активно участва в живота на академичната общност

на университета. За сравнително кратък период от 4 г. тя е взела участие в 2 проекта на Университетския център за кариерно развитие: Кариерното развитие на студентите на ЮЗУ „Неофит Рилски”- 2011 г. и Фактори за успешните кариери на студентите на ЮЗУ „Неофит Рилски” – 2009 г. Участвала е в Кръгла маса на тема: „Превенция на насилие над деца” в рамките на проект „Балканско епидемиологично проучване за насилие и пренебрегване на деца”, 2010г.; в Научната конференция „Интерактивните методи в съвременното образование”, 2010г., с доклад на тема: „Интерактивни методи при решаване на наказателноправни казуси”; в Докторантски форум: „Докторантите в диалог с науката”, с доклад: „Теоретични аспекти за правата на детето”, 2009 г.; в Кръгла маса на тема: „Предизвикателствата пред трета образователна степен”, 2009 г.; в Научна конференция „Третата степен на висшето образование”, с доклад на тема: „Законодателна защита на детето от употреба на алкохолни напитки”, 2009 г., както и в VII-та Международна научно-практическа конференция на студентите и докторантите «Традиции и иновации в съвременното руско право», Москва, 2008г. Участвала е и в семинарно обучение, организирано от Комисията за защита от дискриминация по проект „Училища без дискриминация”, 2011г.

Личните ми впечатления от работата на докторанта, преди всичко в качеството ѝ на асистент, са отлични. С колегите си е етична и коректна, умее да работи в екип.

III. Критични бележки и препоръки

Все пак, към дисертационния труд могат да се отправят и някои критични бележки и препоръки.

Предложенията *de lege ferenda* са съобразени и адресирани към действащия НК. Известно е, че в момента се подготвя проект на нов

Наказателен кодекс. Ето защо по-уместно би било те да се формулират по-широко, за да се улесни бъдещия законодател.

В някои предложения, особено тези, свързани със завишаване на санкциите, се забелязва уклон към наказателен популизъм - стремеж проблемите със закрилата на децата от престъпни посегателства да бъдат разрешени единствено с по-сурови наказания. Това е явление в национален мащаб, а се забелязва и в редица други страни. В теорията обаче е отдавна установено, че наказателноправният инструментариум е само един от възможните начини за интервенция в пост-престъпния период, а така също и за упражняване на превенция. Важно е да се реагира на престъплението, а как ще стане това - е друг въпрос. В труда не е обсъждана възможността за прилагане на механизмите на възстановителното правосъдие при престъпления, извършени от непълнолетни или при които пострадалият е дете. В доктрината, а и в чуждестранната практика е доказано, че тези методи са особено подходящи във визираните случаи. И в проекта на Концепция за държавната политика в областта на правосъдието за детето, разработена и представена за обществено обсъждане от Министерството на правосъдието, е прието, че превенцията на противообществените прояви на детето трябва да се извършва със защитни мерки, а не с наказателни.

Извън вниманието на докторанта е останал и един от най-новите инструменти на ООН- Указанията за правосъдието по отношение на деца - жертви и свидетели на престъпления, приет с Резолюция 2005/20 на Икономическия и социален съвет, който дава рамката за усъвършенстване на националните законодателства на държавите-членки за по-добра защита на децата - жертви и свидетели на престъпления, с цел пълната имплементация на Конвенцията на ООН за правата на детето.

С оглед предстоящото изготвяне на Единен Европейски наказателен кодекс бих препоръчала предложенията *de lege ferenda* да се публикуват в чуждестранната периодика, за да се провери евентуален отзвук.

Направените бележки по никакав начин не засягат достойнствата на труда, а само целят да ги разширят при евентуална последваща работа по него.

IV. Заключение

В заключение считам, че на дисертационния труд на докторанта Надежда Йорданова Кръстева трябва да се даде положителна оценка и препоръчвам на научното жури да гласува за придобиване на образователната и научната степен **ДОКТОР** по научната специалност **Наказателно право 05.05.16.**

Дата: 08.08.2011г.

Член на журито:

